

гативні відхилення супроводжуються адекватною реакцією до суб'єктивних і об'єктивних планів, а тим більше планів-прогнозів можуть бути внесені корективи до показників плану (до 5-річного плану, за наслідками виконання планів 1-го, 2-го і т.д. років, а до план-прогнозу – за наслідками виконання відповідних індикативних планів).

Висновки та напрямок подальших досліджень. Виділення підсистем аналітичного забезпечення стратегічного управління корпоративним підприємством є необхідною і достатньою умовою забезпечення дієвості його організаційно-економічного механізму. Основними площинами аналітичних досліджень є вибір і обґрунтування ділової стратегії та розробка планів-прогнозів, тактичних і оперативних бізнес-планів. Виважене перспективне моделювання поведінки підприємства сприяє вибору якісного інструментарію виробничо-фінансового менеджменту.

Список літератури

1. **Брадул О.М.** Аналіз в системі управління діяльністю корпорацій : зб. наук. пр. : [в 2-х т.] / **О.М. Брадул.** – Донецьк: Юго-Восток, ЛТД, 2007. – С. 363 – 369.
2. **Економічний аналіз : навч. посіб.** / [М.А. Боллох, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк та ін.; за ред. акад. НАН України, проф. М.Г. Чумаченка]. – [вид. 2-ге, переробл. та доповн.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
3. **Мних Є.В.** Філософія сучасного економічного аналізу / **Є.В. Мних** : зб. наук. пр. Спец. вип // Фінанси, облік і аудит. ; відп. ред. В.Г. Линник. – К. : КНЕУ, 2006. – 408 с.
4. **Сопко В.В., Брадул О.М.** Сутнісна характеристика аналізу діяльності корпорацій / **В.В. Сопко, О.М. Брадул** // Вісник Нац. ун-та «Львів. політехніка». – 2007. – Вип. № 577. – С. 368 – 373.

Рукопис подано до редакції 22.03.12

УДК 528; 332

В.О. БОРОВИЙ, д-р техн. наук, проф., А.С. ОЛІНОВИЧ, ст. викладач, О.В. ІВАНЧЕНКО, спеціаліст з землеустрою та кадастру, Університет новітніх технологій м. Київ, В.Д. СИДОРЕНКО, д-р техн. наук, проф., ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ У СКАСУВАННІ МОРАТОРІЮ НА КУПІВЛЮ-ПРОДАЖ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Вступ. В Україні загальна кількість земель всіх категорій, у т.ч. і землі сільськогосподарського призначення, які держава в перспективі може продавати досягає 14 млн га. Функцію купівлі-продажу земель доручено розробити Державному агентству земельних ресурсів України. При цьому має бути створений Державний земельний банк, головним призначенням якого планується продаж і здача в оренду земель в кредит до 5 %. Тоді депозит мав би складати 2-3 %, але хто буде здавати свої кошти під такий депозит? Це одне із питань.

Важливим питанням залишається внесення змін в існуючу методіку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів і, зокрема, в методіку її індексації. Застосування при економічному регулюванні земельних відносин застарілих показників грошової оцінки знижує ефективність державного регулювання економіки, погіршує умови соціального захисту селян-власників земельних ділянок та земельних часток (паїв). Ціна середньої оренди по Україні 464 гривні за гектар угідь (на Заході - 50 грн., на Півдні до 2000 грн.) - є мало обґрунтованою. А це знижує надходження від земельного податку, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності. Адже 30 % світових чорноземів - це українські чорноземи.

Метою даного дослідження є:

- історичний аналіз розвитку земельних відносин на теренах України;
- переваги та проблеми у скасуванні мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення;
- аналіз соціологічних досліджень по проблемі купівлі-продажу.

Історичний аналіз розвитку земельних відносин на теренах України. Першою реформою земельних відносин слід рахувати 1861 рік, коли Державна Рада опублікувала «Маніфест про звільнення». Основними принципами реформи були:

скасовується назавжди кріпосне право на поміщицьких селян і їм надається майно та право сільських жителів;

усі землі, що перебувають у користуванні поміщика та селян, визнаються власністю поміщика.

Поміщики надавали у користування селянам їхню садибу і певний польовий наділ та інші угіддя залежно від місцевості та розміру поміщицьких земель (50 % земель залишалось у поміщика). Наприклад, у Херсонській губернії наділ коливався від 3 до 12 десятин, а в Полтавській від 2,75 до 4,5 десятини (десятина дорівнювала 1,09 га). Селянину надавалося право викупу його садиби і за згодою поміщика - інших угідь. Для полегшення викупу наділів уряд увів відповідну кредитну операцію та заснував в 1882 р. Селянський поземельний банк. Основний недолік реформи вільної купівлі-продажу землі вбачався не в способі розподілу наділених земель між окремими домогосподарями, а в малоземельності селян.

Другий етап реформування земельних відносин розпочався відомою реформою Столипіна, за якою селянство поверталось на шлях фермерського господарювання. Землевпорядні роботи спрямовуються на ліквідацію черезсмужних дуже довгих ділянок у відрубні, з найбажанішою прямокутною та близькою до квадрата формою, а довжина орних ділянок не повинна перевищувати ширину в п'ять разів.

В результаті зміни землеустрою з 1906 по 1913 роки було створено понад 204 тисячі одноосібних селянських господарств (6,8 % загальної кількості селянських дворів) на площі 1296 тисяч десятин. Почало стрімко розвиватися хутірське господарство на зразок теперішніх фермерських господарств, що значно підвищило врожайність сільськогосподарських культур. Спостерігається швидке і значне підвищення цін на селянські землі.

Столипінська реформа не була проведена до кінця через першу світову війну та Жовтневу революцію 1917 р., тому в країні залишилась значна кількість малоземельних селянських дворів, що негативно впливало на економічний розвиток держави.

Декрет радянської влади про землю скасував приватну власність на землю, провів її націоналізацію з повною конфіскацією у поміщиків, буржуазії, церкви. Землі селян залишилися в їхньому користуванні, але без права продажу-купівлі, без передачі у спадщину або дарування. Націоналізовані землі становили загальнонародний земельний фонд. Принцип єдності земельного фонду полягав в тому, що скільки б земля не перерозподілялася між користувачами, вона є неподільним об'єктом права власності, носієм якого виступає держава.

Колективізація сільського господарства в 1927 р. була подальшим кроком земельних відносин в Україні. У цей період приймається ряд законодавчих актів, спрямованих на створення колгоспного ладу і закріплення колгоспного землекористування з однотипними сівозмінами, полезахисними смугами, зрошувальними ділянками і т.д.

Прийнятий в 1968 р. основний законодавчий акт регулювання земельних відносин і проведення державного землевпорядкування та в 1970 р. Земельний кодекс, були розраховані не на господарську самостійність, а на жорстку централізацію й командне управління сільським господарством.

У 1977 р. вводиться державний земельний кадастр. У результаті створюється єдина загальноносоюзна методика з оцінки земель, запроваджується державна реєстрація землеволодінь і землекористувань, бонітування ґрунтів та економічна оцінка земель.

Нова земельна реформа (третя), яка розпочалася з 1991 р., спрямована на радикальні перетворення у сфері власності та перерозподіл земельного фонду: ліквідована монополія державної власності на землю; реорганізовано понад 10 тис. колгоспів та радгоспів; створено 42 тис. фермерських господарств; сформовано більше як 11 млн власників особистих підсобних господарств, присадибних ділянок; введена плата за землю, оренду землі, купівлю-продаж, дарування, безплатно передано громадянам біля 50 % земельного фонду України. У цей же період різко (в 3-5 разів) знижується рівень використання земель.

Як показує аналіз, в останні роки практично не велися землевпорядні роботи з контурно-меліоративної організації території сільськогосподарських підприємств, зі складання планів земельно-господарського устрою в містах і селах. Роль землеустрою зводилася до рішень місцевого самоврядування у зв'язку з перерозподілом, переділом землі та угодами щодо земельних ділянок.

Дія мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення. До земель сільськогосподарського призначення належать: сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги), тобто з певним господарським використанням. Виходячи з цього, можна визначити дві основні правові ознаки земель сільськогосподарського призначення - надання для потреб сільського господарства й призначення для використання в сфері сільськогосподарського виробництва.

Пунктом 15 Перехідних положень Земельного кодексу (до 19 грудня 2006 р.) громадянам та юридичним особам, які мали у власності земельні ділянки для ведення селянського (фермерського) господарства та власникам земельних часток (паїв) заборонялося продавати або іншим чином відчужувати свої ділянки та паї, крім міни, передачі у спадщину та при вилученні земель для суспільних потреб. Вважаємо, що земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, виділені із земельних часток (паїв), набуті громадянами та юридичними особами за цивільно-правовими угодами або шляхом успадкування, можуть відчужуватися на загальних підставах до набрання чинності Закону. Протилежне свідчитиме про звуження змісту та обсягу прав і свобод людини і громадянина.

Таким чином, під дію мораторію підпадають земельні ділянки особистого селянського господарства, власникам яких було замінено сертифікати на земельну частку (пай) на державний акт на право власності на земельну ділянку, що набули права власності на земельну ділянку після 13.01.2007 р. Якщо в державному акті зазначено: «про виділення громадянину земельної частки (паю) в натурі» - однозначно така земельна ділянка підпадає під дію мораторію. Якщо зазначено: «про безоплатну передачу у власність земельної ділянки на підставі статті 121 Земельного кодексу України» - не підпадає під дію мораторію.

Переваги та проблеми скасування мораторію на купівлю-продаж земельних ділянок: за й проти.

З 1992 р. в Земельному кодексі визначається право приватної власності на землю і стільки ж існує мораторій на продаж у приватну власність земель. Ринковий оборот земель заблокований.

Заборони і обмеження сприяють розвитку корупції, дерибану земель і зростанню соціальної напруги - фактично ринок працює, але працює він у «тіні». Це завдає економічної і соціальної шкоди державі. У будь-якому регіоні голова сільради «розкаже» як купити землю. А у великих містах уже майже не залишилося вільних ділянок. Ускладнена і процедура передачі земель державної і комунальної власності в оренду. Лише по Києву відкладено розгляд півтори тисячі таких справ. По Україні близько 2-2,5 тисяч підприємств не можуть отримати ділянки в оренду.

Відміну від заборони на купівлю-продаж земельних ділянок стримують: недостатня поінформованість громадян про переваги та наслідки купівлі-продажу; неналежне фінансове та кадрове забезпечення земельної реформи; відсутність дієвої системи гарантування прав на земельні ділянки у складі державного земельного кадастру, так як власність у законі про земельний кадастр вказана не чітко. Можна доповнити ще питаннями розмежування та відсутністю дієвого контролю з боку держави та органів місцевого самоврядування за дотриманням земельного законодавства та конституційних вимог щодо набуття громадянами і юридичними особами у власність земельних ділянок.

Водночас впровадження ринку земель створює і певні ризики. А саме: скуповування значних площ земель сільськогосподарського призначення фінансово-промисловими групами призведе до обезземелювання селян та утворення латифундій. Попередити цей ризик можливо чітким регулюванням законів, іншими нормативно-правовими документами та жорстким контролем з боку держави.

Серйозним ризиком є спекуляція на ринку земель. Цей виклик можна мінімізувати, встановивши підвищені ставки державного мита при перепродажу земельних ділянок упродовж певного часу після їх придбання.

Процедуру купівлі-продажу слід зробити відкритою, прозорою, менш бюрократичною і виключно на аукціонах.

Аналіз соціологічних досліджень по проблемі купівлі-продажу земель.

Соціологи наголошують: щороку ведеться моніторинг ставлення жителів України до можливості купівлі-продажу земель, і кількість противників стабільно переважає, до того ж спостерігається тенденція до їх зростання. За результатами опитування в 2011 р. їх 57,3 %. На запитання відповідають саме власники земель та люди, які на ній працюють.

Найпоширеніша думка серед фермерів (25 %), що є намагання «під прикриттям мораторію привласнити значні площі угідь»; відчутна частина - вважає, що постійним перенесенням строків мораторію є «намагання перешкодити повному переходу на ринкові відносини у с/г виробництві». До запровадження ринку земель майже всі висувають обмеження: створення належних умов для його існування, продаж земель тільки громадянам України або жителям громади.

Середній вік опитаних власників становить - близько 54 років. Близько 40 % опитаних - пенсіонери. Отже старіння села - це не перспектива, а факт сьогодення. Сьогодні більшість власників земельних ділянок с/г призначення (84 %) здають свої паї в оренду і лише 9,5 % - приєднали паї до особистого селянського господарства та обробляють їх самостійно. Із тих що продали свій пай: в Київській області - 22,9 %, на Сході - тільки 2,7 %. Понад 90 % опитаних є також власниками присадибних ділянок. Тож продаж паю не означатиме їх цілковитого «обезземелювання».

Зміни в землекористуванні не планують 50 % фермерів та 60 % агропідприємств; незначне збільшення обсягів землекористування - 26,5 і 32 %, значне - лише 2,1 та 3,6 %. Ситуація зумовлена браком коштів. Не можуть змінити ситуацію і кредити - користування ними в грошовій формі не було поширеним у попередні роки.

Висновки. У результаті земельної реформи (особливо третьої) ефективного використання та підвищення цінності земельних ресурсів, створення оптимальних умов для істотного збільшення соціального, інвестиційного і виробничого потенціалів землі, перетворення її у самостійний фактор економічного зростання - не відбулося. І основна причина - це не професійний підхід до управління в галузі земельних відносин. Стара система земельних відносин та організації землекористування зруйнована, а нова - ефективна, не збудована. Сотні тисяч гектарів землі виведені з господарського використання та деградують. Система землеустрою - вітчизняне досягнення, яке має беззаперечні заслуги перед Столипінською земельною реформою, фактично розвалена. Земельні відносини вкрай політизовані.

У разі скасування мораторію на купівлю-продаж говорити про перспективу скуповування земель агропідприємцями не актуально. Більшість експертів не прогнозують «великого вибуху». Ймовірність приходу іноземних власників є малою, так як рівень гарантування прав власності на землю, який є зараз в Україні, навряд чи привабливий для іноземного капіталу. Хто дуже хотів продати, вже продав; хто дуже хотів отримати - вже зробив це через легальні та інші механізми; хто працює на землі - не планує поки суттєвого розширення землекористування. Тому прогнозувати суттєвий перерозподіл власності на ринку земель, створення крупних латифундій при скасуванні мораторію на купівлю-продаж земель с/г призначення сьогодні немає підстав.

Список літератури

1. Ринок земель: шляхи і методи його формування.- Землевпорядний вісник// К.: Держкомзем України.-2010, № 10. - С. 3-35.
2. Чи станеться «Великий вибух» після скасування мораторію?// Землевпорядний вісник. К.: Держкомзем України, 2010. - №11. - С.2-5.
3. **Маргин А.Г., Євсюков Т.О.** Стан земельних відносин як стримуючий фактор розвитку продуктивних сил України // Матеріали міжнародної наукової конференції. РВПС України НАН України, 2009. ч. 3-с. 289-292.

Рукопись поступила в редакцию 22.09.12

УДК 330.1

С.А. ЖУКОВ, д-р техн. наук., проф., А.В. ЯКОВЕНКО, старший преподаватель,
С.А. ХАРИН, канд. техн. наук., доц., ГВУЗ «Криворожский национальный университет»

УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В ЖЕЛЕЗОРУДНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ПРОБЛЕМА КООРДИНАЦИИ

Рассмотрены особенности управления инновационными процессами в железорудной промышленности и предложена система мер по их ускорению с использованием системы координации.

Проблема и ее связь с научными и практическими задачами. Железорудная промышленность занимает видное место в экономике Украины, обеспечивая как внутренние потребности